

Pavčina Šípová

Ať múzy promluvíAlena Sarkissian. *Ať múzy promluví*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. 128 s.

Tři byzantská díla s dramatickým potenciálem uvádí autorka v českém překladu v drobné monografii, opatřené teoretickým úvodem. Každý text také předchází komentář k dílu samému popřípadě autorovi, nakolik je o něm vůbec známo. Památky z 9. a 12. století, *Verše o Adamovi* Ignatia Diakona, *Kočkomysí válku* Theodora Prodroma a *Dramation* Michaela Haplucheira, označuje za kvazidramata – literární díla, která svou formou odkazují k dramatu, a dále s nimi zachází jako s dramatickými texty, přičemž zkoumá autorovu techniku, míru dramatickosti, dialogičnosti, případně inscenační možnosti.

Úvod člení do několika kapitol, v nichž stručně nastiňuje historický a kulturní kontext rozebíraných děl, zmiňuje se o dalších často uváděných byzantských dramatických textech, jako jsou například některé krátké liturgické skladby – kondakia od Romana Meloda, Prodromovu moralitu *Přátelství ve vyhnanství* (*Amicitia exulans*) či *Kyperský paschální cyklus*, o němž se mluví jako o jediném textu, který obsahuje rubriky, tj. scénické poznámky, a jehož dramatický a inscenační potenciál je nesporný.

Uvedení tří byzantských textů z pohledu divadelního vědce je pokus bezesporu pozoruhodný a v českém prostředí – alespoň pro byzantský prostor – ojedinělý. Mezi klasickými filology a stejně tak i byzantology je teatrologický přístup vzácností. Totéž lze tvrdit i opačně, ačkoli pro řecké antické divadlo existuje dokonce mezinárodní pracovní síť

odborníků z řad klasických filologů a teatrologů, kteří spolu dokázali najít společnou řeč a spolupracovat na mnoha projektech (The European Network of Research and Documentation of Performances of Ancient Greek Drama).

Pro post-klasické a byzantské období se divadelněvědné uchopení hledá obtížně; v tomto směru největší kus práce za poslední desetiletí učinili athénské teatrologové Iosif Vivilakis a Walter Puchner. Oba ovšem překračují své obory – Vivilakis je též teolog, což je kvalita, jak dokazuje, pro zkoumání teatrality v byzantské a post-byzantské křesťanské společnosti víc než žádoucí. Puchner těží ze svého rakouského, západoevropského kritického myšlení, které dokáže aplikovat v řeckém prostředí, aniž by jednomu či druhému podléhal – pokud ano, tak spíš řečtině, jak o tom svědčí převážná část jeho knižní produkce psaná řecky. Shrnující studie a tematické monografie obou vědců jsou dostupné v angličtině, němčině a polštině (VIVILAKIS 2007; PUCHNER 1991, 1996, 2006/2007). Jejich práce bohužel nejsou v knížce zmíněny.

Česká publikace ve zvoleném rozsahu a pojetí nemá za cíl syntetizovat – bylo by to také velmi obtížné; už proto, že je česká čtenářská obec o divadelním dění v poklasickém světě Východního Středomoří jen málo poučena a dílčí práce k problematice teprve vznikají. Proto je velmi vítané, že autorka kromě teatrologické interpretace jinak nedivadelního materiálu nabízí za spolupráce s Matoušem

Jaluškou i přebásnění analyzovaných textů. Překlad se řídí v zásadě těsně textem původním, postupuje verš po verši, dobře volí stylistickou rovinu a zdařile rytmitizuje, což platí o většině překládaných veršů.

Bohužel na několika místech narazíme na zbytečně překombinované obrazy, kdy je jinak jasný, leč syntakticky i interpretačně náročný originál v celkově plynule jdoucím českém překladu zatemněn a překroucen tak, že stojí až na hranici srozumitelnosti. Nejzrozsáhlejší úsek se týká téměř celého prologu hned prvního přeloženého textu – *Veršů o Adamovi* (63). Jde o filozofující úvod syntakticky i interpretačně náročný, snad i proto těžko uchopitelný. U participií, která se v krátké ukázce¹ táhnou přes deset veršů, je často obtížné rozhodnout o jednající osobě.

Počítáš-li sta ran, ok v síti zápasu,
již spletl před věky na naše praotce
had z vláken úkladů, aby se pobavil,
a potom rozjímáš
nad slavným vítězstvím,
či na prvotní prokletí vzpomínáš,
svalené na lidi pro jejich povahu,
ve chvíli, kdy se sok nad plání vyvýšil,
viz v tom všem především svůj bědný los,
neboť těch bojů díl padá na tebe.

1 Orig.: Ἀγῶνας, ἄθλα καὶ παλαιάματα βλέπων, / Ἄ τοῖς γενεράρχαις ὁ προσεργύσας ὄφει / Δι' ἠδονῆς ἐπλεξε / συμπλακεῖς πάλαι, / Καὶ τήν πολυθρόλλητον ἦτταν θαυμάσας, / Καὶ τῆς παλαιᾶς νῦν ἀράς μεμνημένος / Ἦν ἐξ ἐκεῖνων ἢ βροτῶν εὐρεν φύσις, / Ἐχθροῦ φανέντος τῆς πάλης ὑπερτέρου, / Τῆς σῆς ἐν αὐτοῖς συμφορᾶς ἐπαισθάνου, / Ὡς καὶ λελογχῶς τῶν ὁμοίων σκαμμάτων. (WAGNER 1846)

Za překombinovanou lze považovat interpretaci v originále „slavné vítězství“ namísto „porážka“, což právě odkazuje k jiné jednající osobě, či rozvinutí prostého hadova „sprádání úkladů“ na „počítání ok v síti zápasu“ spolu s komparativem vyloženým jako „vyšší“, resp. „ten, který se vyvýšil nad plání“, aniž by o plání byla kde zmínka, namísto prostého „ten, který má v boji navrch“, a podaří se mu tím pádem Evu svést a následně pak i Adama, a tudíž konsekvenčně i my neseme svůj díl na prokletí, pakliže se neřídíme Božím slovem. Tím se v přeloženém textu dostáváme k výkladu, který nelze přijmout bez výhrad.

Ve stejném duchu lze ještě podotknout, že *Verše o Adamovi* by měly být spíš „na Adama“, protože jej oslavují (stejně jako jinde uvedeného Abrahama či ostatní v Diakonových *Carmina*), nebo že *Apodimos filial Amicitia exulans* se obvykle česky uvádí jako *Přátelství ve vyhnanství* (viz *Slovník řeckých spisovatelů*) nikoli jako „Bloudící přátelství“, zvláště když o žádné bloudění nejde. To jsou drobnosti, které snadno mohou zmást a již jinde uvedený titul vyvázat z obecně známých souvislostí.

Otázka visí i nad užitím pravoslavné terminologie. Mám za to, že je pro danou oblast zcela namístě, uvědomíme-li si, že Západ a Východ vyrůstají z podstatně odlišných náboženských tradic. Pro české prostředí, kterému je východní křesťanská tradice vzdálena, by bylo dobré doplnit příslušné místo o vysvětlení, jako např. u kartaginské synody, kde se jedná o církevní sněm resp. koncil, a také být při používání terminologie důsledný, tedy např. namísto „tři králů“ (15) uvádět „tři mágy“, jak obecně ve východní tradici platí.

Poslední připomínka, která padá spíše na adresu redakce, se týká poznámek pod čarou v odkazech na řecké/latinské tituly, kde se vedle sebe setkáváme s tituly originálními, překládanými i hybridními. Stačilo by se přeci držet jednotného konvenčního latinského značení a čtenáři podat pomocnou ruku v rejstříku či ediční poznámce.

Přese všechny výhrady bylo na knížce odvedeno kus dobré práce zejména, jak už bylo shora řečeno, ve snaze o zpřístupnění málo známých starých textů a v úvodních dramaturgických analýzách. Protože se jedná o první monografii svého druhu, můžeme doufat, že ta příští už bude lépe překladatelsky ohlídána a doplněna o širší literární kontext, v němž ještě lépe vynikne výjimečnost předkládaných textů v byzantské žánrové rozmanitosti.

Bibliografie

- PUCHNER, Walter. 1991. *Studien zum Kulturkontext der liturgischen Szene. Lazarus und Judas als religiöse Volksfiguren in Bild und Brauch, Lied und Legende Südosteuropas*. Wien: Nakladatelství Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1991.
- PUCHNER, Walter. 1996. *The Crusader Kingdom of Cyprus. A Theatre Province of Medieval Europe?*. Athény: Academy of Athens, 1996.
- PUCHNER, Walter. 2006/2007. *Beiträge zur Theaterwissenschaft Südosteuropas und des mediterranen Raums*, díl 1 a 2. Vídeň: Böhlau Wien, 2006/2007.
- VIVILAKIS, Iosif. 2007. *Wprowadzenie do dramatu bizantyjskiego* [Úvod do byzantského dramatu]. *Konteksty* 61 (2007): 2: 57–68.
- WAGNER, Fr. Guil. 1846. *Fragmenta Euripidis* [Euripidovské fragmenty]. Paříž: Didot, 1846.